

Jogi aktusok

**Az Európa Tanács chartája
a demokratikus állampolgárságra
nevelésről és emberi jogi nevelésről**

CM/Rec(2010)7. számú ajánlás
és magyarázó feljegyzés

A Kiadó által közzétett
kiadványok

Az Európa Tanács chartája a demokratikus állampolgárságra nevelésről és emberi jogi nevelésről

Az Európa Tanács
Miniszteri Bizottságának
2010. május 11-i
CM/Rec(2010)7. számú ajánlása
és magyarázó feljegyzés

Council of Europe Publishing

A kiadvány szövege a teljes cím és a forrás, azaz az Európa Tanács megnevezésével sokszorosítható. A szöveg kereskedelmi célú felhasználása vagy az Európa Tanács valamely nem hivatalos nyelvére történő lefordítása esetén kérjük, vegye fel a kapcsolatot az alábbi címen: publishing@coe.int.

Council of Europe Publishing
F-67075 Strasbourg Cedex
<http://book.coe.int>

ISBN 978-92-871-6898-6
© Európa Tanács, 2010. október
Nyomtatás: Európa Tanács

1. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának a Közoktatási Irányítóbizottság (CDED) által javasolt 2010. május 11-i CM/Rec(2010)7. számú ajánlása

2. Ez a kiadvány a CM/Rec(2010)7. számú ajánlás szövegét és annak magyarázó feljegyzését tartalmazza.

A Miniszteri Bizottság CM/Rec(2010)7. számú ajánlása a tagállamok számára a demokratikus állampolgárságra nevelésről és emberi jogi nevelésről szóló Európa tanácsi chartáról

(Elfogadta a Miniszteri Bizottság 2010. május 11-én, 120. ülésén.)

A Miniszteri Bizottság az Európa Tanács Alapokmánya 15. cikkének b) pontjában foglaltak alapján,

emlékeztette az Európa Tanácsnak az emberi jogok, a demokrácia és a jogállamiság előmozdításaként meghatározott alapvető küldetésére;

szilárdan meggyőződve arról, hogy az oktatás és képzés központi szerepet tölt be e küldetés előmozdításában;

tekintettel a nemzetközi jogban, és különösen az Emberi Jogok Európai Egyezményében (ETS No. 5), az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában, a gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmányában és a gyermek jogairól szóló nemzetközi egyezményben garantált, oktatáshoz való jogra;

emlékeztette arra, hogy az Emberi Jogok Világkonferenciájának 1993-ban, Bécsben megrendezett ülése felszólította az államokat, hogy a formális és nem formális oktatás valamennyi oktatási intézményében tantárgyként foglalják bele az emberi jogokat, a demokráciát és a jogállamiságot a tantervekbe;

tekintettel az Európa Tanács állam- és kormányfőinek második csúcstalálkozóján (1997) hozott határozatra, miszerint kezdeményezést indítanak a demokratikus állampolgárságra nevelés érdekében, hogy elősegítsék az állampolgároknak a demokratikus társadalomban fennálló jogaik és kötelezettségeik tudatosítását;

emlékeztette a demokratikus társadalomismeret oktatásáról szóló Rec(2002)12. számú miniszteri bizottsági ajánlásra, és azzal az óhajjal, hogy arra építkezzenek;

tekintettel a fiatalok nem formális oktatásának és tanulásának előmozdításáról és elismeréséről szóló Rec(2003)8. számú miniszteri bizottsági ajánlásra és az Emberi Jogok Európai Egyezményének az

egyetemi oktatásban és a szakmai képzésben elfoglalt helyéről szóló Rec(2004)4. számú ajánlásra;

tekintettel a Parlamenti Közgyűlés 1682 (2004) számú ajánlására, amely szorgalmazta egy európai keretegyezmény megfogalmazását a demokratikus állampolgárságra nevelésről és emberi jogi nevelésről;

válaszolva az európai ifjúsági miniszterek 2005-ben, Budapesten megrendezett 7. konferenciájának a demokratikus állampolgárságra nevelés és emberi jogi nevelés politikai keretdokumentumára vonatkozó felhívására;

azzal az óhajjal, hogy hozzájáruljanak az Egyesült Nemzetek Közgyűlése által 2005-ben elfogadott emberi jogi nevelési világprogram céljainak megvalósulásához, amelynek az Európa Tanács regionális partnere Európában;

azzal az óhajjal, hogy hasznosítsák az állampolgárságra nevelés 2005-ös európai évének tapasztalatait, amelynek során az államok és a nem kormányzati szervezetek a demokratikus állampolgárságra nevelés és emberi jogi nevelés jó gyakorlatainak számos példáját bemutatták, és hogy megszilárdítsák, törvénybe iktassák és terjesszék ezeket a jó gyakorlatokat Európában;

szem előtt tartva, hogy a tagállamok felelősek oktatási rendszereik megszervezéséért és tartalmáért;

elismerve azt a kulcsfontosságú szerepet, amelyet a nem kormányzati szervezetek és az ifjúsági szervezetek az oktatás e területén betöltenek, továbbá törekedve arra, hogy ebben támogassák ezeket a szervezeteket,

ajánlja, hogy a tagállamok kormányai:

- az ezen ajánlás mellékletében foglaltaknak megfelelően hajtsanak végre intézkedéseket a demokratikus állampolgárságra nevelésről és emberi jogi nevelésről szóló Európa tanácsi charta rendelkezései alapján;
- biztosítsák, hogy a chartát széles körben terjesszék az oktatásért és az ifjúságért felelős hatóságok körében;

utasítja a főtitkárt, hogy továbbítsa ezt az ajánlást a következőknek:

- az Európai Kulturális Egyezmény (ETS No. 18) részes államainak kormányai, amelyek nem tagjai az Európa Tanácsnak;
- nemzetközi szervezetek.

A CM/Rec(2010)7. számú ajánlás melléklete

Az Európa Tanács chartája a demokratikus állampolgárságra nevelésről és emberi jogi nevelésről

Elfogadták a Miniszteri Bizottság CM/Rec(2010)7. számú ajánlásának keretében

1. szakasz – Általános rendelkezések

1. Hatály

E charta tárgya a 2. bekezdésben meghatározott demokratikus állampolgárságra nevelés és emberi jogi nevelés. A charta nem foglalkozik kifejezetten az ezzel összefüggő területekkel, úgymint az interkulturális neveléssel, az egyenlőségre neveléssel, a fenntartható fejlődésre neveléssel és a békére neveléssel, kivéve, ha azok átfedésbe vagy kölcsönhatásba kerülnek a demokratikus állampolgárságra neveléssel és az emberi jogi neveléssel.

2. Fogalommeghatározások

E charta alkalmazásában:

a. „demokratikus állampolgárságra nevelés”: oktatás, képzés, tudatosságnövelés, tájékoztatás, gyakorlatok és tevékenységek, amelyek célja, hogy a diákok számára átadott ismeretek, készségek és rálátás, valamint szemléletmódjuk és viselkedésük alakítása révén képessé tegyék őket a társadalomban demokratikus jogaik és kötelezettségeik gyakorlására, illetve megvédésére, a sokszínűség megbecsülésére és a demokratikus életben való aktív részvételre a demokrácia és a jogállamiság előmozdítása és védelme érdekében.

b. „emberi jogi nevelés”: oktatás, képzés, tudatosságnövelés, tájékoztatás, gyakorlatok és tevékenységek, amelyek célja, hogy a diákok számára átadott ismeretek, készségek és rálátás, valamint szemléletmódjuk és viselkedésük alakítása révén képessé tegyék őket arra, hogy hozzájáruljanak a társadalomban az emberi jogok egyetemes kultúrájának felépítéséhez, illetve megóvásához az emberi jogok és alapvető szabadságok előmozdítása és védelme érdekében.

c. „formális oktatás”: az a strukturált oktatási és képzési rendszer, amely az iskola-előkészítő és alapfokú oktatástól a középfokú oktatáson át az

egyetemig terjed. Rendszerint valamilyen általános oktatási vagy szakképző intézményben kerül rá sor és bizonyítvánnyal zárul.

d. „nem formális oktatás”: minden olyan megtervezett oktatási program, amelynek célja bizonyos készségek és kompetenciák javítása a formális oktatási környezetén kívül.

e. „informális tanulás”: az az egész életen át tartó folyamat, amelynek keretében az egyén a környezetében őt érő és rendelkezésre álló nevelő jellegű hatások, illetve források, valamint napi tapasztalatai révén (család, kortárs csoportok, szomszédok, találkozások, könyvtár, tömegtájékoztató, munka, játék stb.) szemléletmódokat, értékeket, készségeket és ismereteket sajátít el.

3.A demokratikus állampolgárságra nevelés és az emberi jogi nevelés közötti kapcsolat

A demokratikus állampolgárságra nevelés és az emberi jogi nevelés szorosan összefüggnek egymással és kölcsönösen támogatják egymást. Inkább hangsúlyban és terjedelemben, semmint céljaikban és gyakorlataikban különböznek. A demokratikus állampolgárságra nevelés a hangsúlyt elsősorban a társadalom polgári, politikai, szociális, gazdasági, jogi és kulturális szféráival összefüggésben a demokratikus jogokra és kötelezettségekre, valamint az aktív részvételre helyezi, míg az emberi jogi nevelés középpontjában az emberi jogoknak és alapvető szabadságoknak az emberi élet minden területére kiterjedő tágabb spektruma áll.

4. Alkotmányos struktúrák és a tagállamok prioritásai

Az alább meghatározott célkitűzéseket, elveket és politikákat a következőképpen kell alkalmazni:

a. az egyes tagállamok alkotmányos struktúrájának kellő tiszteletben tartása mellett, e struktúráknak megfelelő eszközök alkalmazásával;

b. az egyes tagállamok prioritásainak és igényeinek figyelembevételével.

II. szakasz – Célkitűzések és elvek

5. Célkitűzések és elvek

A tagállamoknak politikáikat, jogszabályukat és gyakorlatukat a következő célkitűzések és elvek mentén kell kialakítaniuk.

a. Területükön minden egyes személy számára biztosítaniuk kell a lehetőséget a demokratikus állampolgárságra nevelésre és emberi jogi nevelésre.

b. A demokratikus állampolgárságra nevelés és emberi jogi nevelés keretében folyó tanulás egy egész életen át tartó folyamat. Ezen a területen az eredményes tanulás az érdekeltek széles körének részvételét kívánja meg, köztük a politikai döntéshozókét, az oktatási szakemberekét, a diákokét, a szülőket, az oktatási intézményekét, az oktatási hatóságokét, a köztisztviselőket, a nem kormányzati szervezetekét, az ifjúsági szervezetekét, a médiáét és a nyilvánosságét.

c. Az oktatás és képzés – legyen az formális, nem formális vagy informális – valamennyi eszköze szerepet játszik ebben a tanulási folyamatban, és értékes eszköz elveinek előmozdításában és célkitűzéseinek megvalósításában.

d. A nem kormányzati szervezetek és az ifjúsági szervezetek jelentős mértékben hozzájárulhatnak a demokratikus állampolgárságra neveléshez és emberi jogi neveléshez, elsősorban a nem formális és az informális oktatás útján, és ennek megfelelően lehetőségekre és támogatásra van szükségük e hozzájárulás biztosításához.

e. A tanítási és tanulási gyakorlatoknak és tevékenységeknek a demokratikus és emberi jogi értékeket és elveket kell követniük és előmozdítaniuk; különösen az oktatási intézmények – ideértve az iskolákat is – vezetésének kell tükröznie és támogatnia az emberi jogi értékeket, továbbá elősegítenie a diákok, az oktatási személyzet és az érdekeltek, többek között a szülők felelősségének megteremtését és aktív részvételét.

f. A demokratikus állampolgárságra nevelés és emberi jogi nevelés minden formájának lényeges eleme a társadalmi kohézió és a kultúrák közötti párbeszéd előmozdítása, továbbá a sokszínűség és az egyenlőség, többek között a nemek közötti egyenlőség megbecsülése; ennek érdekében elengedhetetlen a konfliktust mérséklő, a különböző vallások és etnikai csoportok közötti különbségek méltányolását és megértését növelő, az emberi méltóság és a közös értékek kölcsönös tiszteletben tartását építő, a párbeszédre ösztönző és a problémák és vitás ügyek erőszakmentes megoldását elősegítő ismeretek, személyes és szociális készségek és rálátás fejlesztése.

g. A demokratikus állampolgárságra nevelés és emberi jogi nevelés minden formájának egyik alapvető célja nemcsak az, hogy a diákokat

ismeretekkel, rálátással és készségekkel ruházza fel, hanem az is, hogy megtanítsa őket készen állni arra, hogy lépéseket tegyenek a társadalomban az emberi jogok, a demokrácia és a jogállamiság védelme és előmozdítása érdekében.

h. Az oktatási szakemberek és ifjúsági vezetők, valamint maguk a képzők folyamatos képzése és fejlesztése a demokratikus állampolgárságra nevelés és emberi jogi nevelés elvei és gyakorlatai területén létfontosságú részét képezi az ilyen célú nevelés biztosításának és fenntarthatóságának, és ennek megfelelően kellőképpen tervezettnek és támogatottnak kell lennie.

i. Hozzájárulásuk lehető legteljesebb kiaknázása érdekében ösztönözni kell a partnerséget és az együttműködést a demokratikus állampolgárságra nevelésben és emberi jogi nevelésben állami, regionális és helyi szinten érintett érdekelt felek között, ideértve többek között a politikai döntéshozókat, az oktatási szakembereket, a diákokat, a szülőket, az oktatási intézményeket, a nem kormányzati szervezeteket, az ifjúsági szervezeteket, a médiát és a nyilvánosságot.

j. Figyelembe véve az emberi jogokhoz fűződő értékek és kötelezettségek nemzetközi jellegét, valamint a demokráciát és a jogállamiságot megalapozó közös elveket, fontos, hogy a tagállamok az e charta hatálya alá tartozó tevékenységek és a jó gyakorlatok meghatározása és megosztása területén nemzetközi és regionális együttműködést folytassanak, illetve ösztönözzék azt.

III. szakasz – Politikák

6. Általános formális oktatás és formális szakképzés

A tagállamoknak a demokratikus állampolgárságra nevelést és emberi jogi nevelést fel kell venniük az iskola-előkészítő, az alapfokú és a középfokú formális oktatás, valamint az általános formális oktatás és a formális szakképzés tanterveibe. A tagállamoknak emellett ezekben a tantervekben folyamatosan támogatniuk, aktualizálniuk kell, illetve felül kell vizsgálniuk a demokratikus állampolgárságra nevelés és emberi jogi nevelés kérdését, hogy azok érvényessége biztosított legyen, és hogy ösztönözzék e terület fenntarthatóságát.

7. Felsőoktatás

A tagállamoknak a tudományos szabadság megfelelő tiszteletben tartása mellett elő kell segíteniük a demokratikus állampolgárságra nevelés és

emberi jogi nevelés biztosítását a felsőoktatási intézményekben, különösen a jövő oktatási szakemberei esetében.

8. Demokratikus kormányzás

A tagállamoknak minden oktatási intézményben támogatniuk kell a demokratikus kormányzást, mint önmagában kívánatos és hasznos irányítási módszert, továbbá mint a demokrácia megtanulásának és megtapasztalásának, valamint az emberi jogok tiszteletben tartásának gyakorlati eszközét. Megfelelő eszközökkel ösztönözniük kell, és elő kell segíteniük a diákok, az oktatási személyzet és az érdekelt felek, többek között a szülők aktív részvételét az oktatási intézmények kormányzásában.

9. Képzés

A tagállamoknak a demokratikus állampolgárságra nevelés és emberi jogi nevelés területén biztosítaniuk kell a szükséges alap- és továbbképzést, illetve fejlesztést a tanárok, az egyéb oktatási személyzet, az ifjúsági vezetők és a képzők részére. Ezzel biztosítható, hogy azok alapos ismeretekkel és rálátással rendelkezzenek e tudományterület célkitűzéseiről és elveiről, a megfelelő tanítási és tanulási módszerekről és a szakterületüknek megfelelő kulcsfontosságú készségekről.

10. A nem kormányzati szervezetek, az ifjúsági szervezetek és az egyéb érdekelt felek szerepe

A tagállamoknak támogatniuk kell a nem kormányzati szervezetek és az ifjúsági szervezetek szerepét a demokratikus állampolgárságra nevelésben és emberi jogi nevelésben, főként a nem formális oktatás területén. El kell ismerniük, hogy e szervezetek és tevékenységeik értékes részét képezik az oktatási rendszernek, lehetőség szerint meg kell adniuk számukra a szükséges támogatást és teljes körűen ki kell aknázniuk azt a szakértelmet, amellyel az oktatás valamennyi formájához hozzájárulhatnak. A tagállamoknak ezenfelül az egyéb érdekelt – nevezetesen a média és a nyilvánosság – körében is elő kell mozdítaniuk és népszerűsíteniük kell a demokratikus állampolgárságra nevelést és emberi jogi nevelést annak érdekében, hogy azok a lehető legnagyobb mértékben hozzájárulhassanak e területhez.

11. Értékelési szempontok

A tagállamoknak ki kell dolgozniuk a demokratikus állampolgárságra nevelés és emberi jogi nevelés programjai hatékonyságának értékelésére vonatkozó szempontokat. A diákoktól érkező visszajelzéseknek szerves részét kell képezniük az ilyen értékelésnek.

12. Kutatás

A tagállamoknak a demokratikus állampolgárságra nevelésre és emberi jogi nevelésre irányuló kutatásokat kell kezdeményezniük és támogatniuk kell az ilyen kutatásokat, hogy felmérjék a területen fennálló aktuális helyzetet és összehasonlítható információkat nyújtsanak az érdekeltek – ideértve a politikai döntéshozókat, az oktatási intézményeket, az iskolavezetőket, a tanárokat, a diákokat, a nem kormányzati szervezeteket és az ifjúsági szervezeteket – számára, így módon segítve azokat eredményességük és hatékonyságuk mérésében és növelésében, valamint gyakorlatuk javításában. E kutatások közé tartozhatnak többek között a tantervekre, az innovatív gyakorlatokra, a tanítási módszerekre és az értékelési rendszerekre kiterjedő kutatások, ideértve az értékelési szempontokat és mutatókat is. A tagállamoknak kutatási eredményeiket adott esetben meg kell osztaniuk más tagállamokkal és érdekelt felekkel.

13. A társadalmi kohézió előmozdítását, a sokszínűség megbecsülését és a különbségek és konfliktusok kezelését szolgáló készségek

A tagállamoknak az oktatás valamennyi területén támogatniuk kell az olyan oktatási megközelítéseket és tanítási módszereket, amelyek célja a demokratikus és multikulturális társadalomban való együttélés megtanítása és a diákok képessé tétele arra, hogy elsajátítsák a társadalmi kohézió előmozdításához, a sokszínűség és az egyenlőség megbecsüléséhez, a – különösen a különböző vallások és etnikai csoportok közötti – különbségek méltányolásához, a nézeteltérések és konfliktusok erőszakmentes és egymás jogainak tiszteletben tartása mellett történő rendezéséhez, valamint a megkülönböztetés és az erőszak – különösen a megfélemlítés és a zaklatás – valamennyi formája elleni küzdelemhez szükséges ismereteket és készségeket.

IV. szakasz – Értékelés és együttműködés

14. Értékelés és felülvizsgálat

A tagállamoknak rendszeresen értékelniük kell azokat a stratégiákat és politikákat, amelyeket e chartával összefüggésben alakítottak ki, továbbá

ezeket a stratégiákat és politikákat adott esetben át kell dolgozniuk. Ezt más tagállamokkal együttműködve is megtehetik, például regionális alapon. A tagállamok az Európa Tanácstól is kérhetnek segítséget.

15. Együttműködés a nyomon követési tevékenységek területén

A tagállamoknak e charta céljainak és elveinek megvalósítása során adott esetben együtt kell működniük egymással és az Európa Tanácson keresztül, a következők révén:

a. a közös érdeklődésre számot tartó kérdések megvitatása és a meghatározott prioritások megvalósítása;

b. többoldalú és határokon átnyúló tevékenységek támogatása, ideértve a demokratikus állampolgárságra nevelés és emberi jogi nevelés koordinátorainak meglévő hálózatát;

c. a jó gyakorlatok megosztása, kialakítása, törvénybe iktatása és terjesztésének biztosítása;

d. az érdekelt felek – ideértve a nyilvánosságot is – tájékoztatása a charta céljairól és végrehajtásáról;

e. a nem kormányzati szervezetek, az ifjúsági szervezetek és az oktatási szakemberek európai hálózatainak, illetve az ezek közötti együttműködés támogatása.

16. Nemzetközi együttműködés

A tagállamoknak az Európa Tanács keretében meg kell osztaniuk a demokratikus állampolgárságra nevelés és emberi jogi nevelés területén végzett munkájuk eredményeit más nemzetközi szervezetekkel.

Magyarzó feljegyzés

I. Háttér, kezdetek és a tárgyalások története

1. A CM/Rec(2010)7. számú miniszteri bizottsági ajánlás keretében elfogadott, a demokratikus állampolgárságra nevelésről és emberi jogi nevelésről szóló Európa tanácsi charta fontos mérföldkövet jelent az Európa Tanács ezen a területen végzett munkájában.

Ez a munka az Európa Tanács állam- és kormányfőinek Strasbourgban, 1997. október 10–11-én megrendezett második csúcstalálkozóján kapott lendületet, amikor a tagállamok állam- és kormányfői úgy határoztak, hogy:

kezdeményezést indítanak a demokratikus állampolgárságra nevelés területén azzal a céllal, hogy az állampolgároknak tudatosítsák a demokratikus társadalomban fennálló jogait és kötelezettségeiket. (Az Európa Tanács állam- és kormányfőinek második csúcstalálkozóján elfogadott zárónyilatkozat.)

Ez a döntés az oktatás azon szerepének növekvő elismerését tükrözte, amelyet az Európa Tanács alapértékeinek – a demokrácia, az emberi jogok és a jogállamiság, valamint az emberi jogok megsértésének megelőzése – előmozdításában betölt. Általánosabban véve, az oktatásra egyre inkább úgy tekintettek, mint egy védekezési mechanizmusra a növekvő erőszakkal, rasszizmussal, szélsőségekkel, idegengyűlölettel, megkülönböztetéssel és intoleranciával szemben. Széles körben elismerték azt is, hogy az oktatás jelentős mértékben hozzájárul a társadalmi kohézióhoz és a társadalmi igazságossághoz. A második csúcstalálkozó határozata értelmében a szervezet azt a feladatot kapta, hogy dolgozzon ki különféle együttműködési programokat az állampolgárságra nevelés és emberi jogi nevelés tekintetében, mind a formális, mind pedig a nem formális oktatás területén.

2. A második csúcstalálkozó határozatát a Miniszteri Bizottság által annak 1999. május 7-i budapesti ülésén elfogadott, a demokratikus állampolgárságra nevelésről szóló nyilatkozat és cselekvési program elkészítésével politikai szinten a gyakorlatba ültették. Operatív szinten az 1997-től 2000-ig tartó projekt első szakasza folyamán az Európa Tanács különböző ágazatai együtt dolgoztak a fogalmak, az alapvető koncepciók, módszerek, gyakorlatok és anyagok meghatározásán és az alulról szerveződő projektek („az aktív állampolgárság terei”) támogatásán. A Krakkóban üléselő oktatási miniszterek 2000

októberében jóváhagyták a projekt első szakaszának eredményeit. Megerősítették, hogy a projektet folytatni kell, és a területen egy miniszteri bizottsági ajánlást sürgettek.

3. A projekt 2001-től 2004-ig tartó második szakaszában a politikák kialakítása, a demokratikus állampolgárságra nevelés tagállami koordinátorai hálózatának létrehozása és az állampolgárságra nevelés 2005-ben esedékes európai évének előkészítése zajlott. E második szakasz során egy fontos fejleményre is sor került: a fent említett oktatási miniszterek felhívására válaszul 2002 októberében a Miniszteri Bizottság elfogadta a demokratikus társadalomismeret oktatásáról szóló, a tagállamokhoz intézett Rec(2002)12. számú ajánlást.

4. 2005-ben sikeresen lezajlott az európai év, amelynek során további jelentős tudatosságnövelésre került sor a tagállamokban a demokratikus állampolgárságra nevelés értékét illetően, és ezzel párhuzamosan nőtt azoknak az országoknak a száma, ahol ez a fajta nevelés a tantervek és az egész életen át tartó tanulás programjainak részévé vált. Az európai év és az azt záró, a romániai Sinaiában megrendezett értékelő konferencia lehetőséget teremtett az országok és a nem kormányzati szervezetek számára, hogy a területen jól bevált gyakorlatok számos példáját megosszák egymással.

5. Noha a tagállamok politikáiban és gyakorlatában az európai év során tapasztalt előrehaladás bizonyítékául szolgált annak, hogy az államok lépéseket tettek a Rec(2002)12. számú ajánlásban megfogalmazott ajánlásokra válaszul, már a kezdetektől fogva szorgalmazták egy jelentősebb politikai keretdokumentum létrehozását ezen a téren, amely lehetőség szerint kötelező formát ölthetne. 2004 októberében a Parlamenti Közgyűlés azt ajánlotta, hogy a Miniszteri Bizottság készítse el a demokratikus állampolgárságra nevelés és emberi jogi nevelés európai keretegyezményét [az Európa oktatásáról szóló 1682 (2004) számú parlamenti közgyűlési ajánlás]. 2004. decemberben az Európai Kulturális Egyezmény (ETS No. 18) részes államainak kulturális, oktatási, ifjúsági és sportügyi miniszterei által elfogadott, a kulturális együttműködés 50. évéről szóló wrocławai nyilatkozat kijelentette, hogy „az Európa Tanácsnak meg kell erősítenie a demokratikus társadalmakban való élethez szükséges tudás, készségek és magatartásmódok elsajátítását szolgáló politikák terén kiválósági központként betöltött szerepét... E célból meg kell vizsgálni annak a lehetőségét, hogy a megfelelő hagyományos mechanizmusok révén európai normákat határozzanak meg.”. Az Európa Tanács állam- és kormányfőinek 2005-ben Varsóban megrendezett harmadik

csúcstalálkozóján az állam- és kormányfők „az oktatás területén az Európa Tanács Európában az oktatáshoz minden fiatal számára hozzáférést biztosító, az oktatás minőségének javítását szolgáló és többek között az átfogó emberi jogi nevelést előmozdító fokozott erőfeszítéseire” szólítottak fel. Az Európai Oktatási Miniszterek Állandó Konferenciájának 22. ülésén a németországi szövetségi államok oktatási és kulturális miniszterei állandó konferenciájának elnöke rámutatott, hogy a demokratikus állampolgárságra nevelésre és emberi jogi nevelésre vonatkozó politikai keretdokumentum elkészítésének ötlete nem különösebben vonzó Németország számára, mivel a különböző tagállamokban gyökeresen eltérő a helyzet. Azt azonban Németország is látta, hogy sok országnak az Európa Tanács iránymutatására van szüksége, és biztos volt abban, hogy létezik mindenki számára elfogadható kompromisszumos megoldás.

6. Ugyanakkor az ifjúságpolitika területén ezzel párhuzamos fejlemények mentek végbe. Az emberi jogi nevelés ifjúsági programját 2000-ben indították útjára azzal a céllal, hogy „az emberi jogi nevelést általánosan érvényesítsék az ifjúságpolitikában és az ifjúsági munka gyakorlatában”. Az európai ifjúsági miniszterek 7. konferenciáján a miniszterek az Európa Tanácsot arra ösztönözték, hogy készítsen a tagállamokhoz intézett ajánlástervezetet a Miniszteri Bizottság számára a fiatalok emberi jogi neveléséről, ideértve különösen az emberi jogi nevelés Európa tanácsi ifjúsági programjának tapasztalataira építkező, az erőszak megelőzése terén folytatott európai együttműködés megerősítésére vonatkozó rendelkezéseket. Az Európa Tanács ifjúsági politikájáról szóló (2008)23. számú határozatában a Miniszterek Bizottsága tovább erősítette az emberi jogi nevelés központi szerepét az ifjúságpolitikában, és az emberi jogokat és a demokráciát az ifjúságpolitika prioritásaként határozta meg, többek között azt is, hogy „biztosítani kell a fiatalok számára, hogy teljes körűen részesüljenek az emberi jogokban és az emberi méltóságban, és ösztönözni kell az eziránti elkötelezettségüket”.

7. Egy másik fontos és kapcsolódó politikai fejlemény az Európa Tanácsnál a kultúrák közötti párbeszéd iránt mutatkozó érdeklődés növekedése volt. Ez egyre nagyobb jelentőséget nyer a tagállamokban, és jelenleg az Európa Tanács hagyományos prioritási területei mellett foglalkozik vele. Konkrétan a 2008-ban közzétett, kultúrák közötti

párbeszédéről szóló fehér könyvben¹ elismerték a demokratikus állampolgárságra nevelés és emberi jogi nevelés jelentőségét a kultúrák közötti párbeszéd elősegítésében.

8. Közben a világszintű események hasonló tendenciát mutattak, elsősorban az Egyesült Nemzetek Szervezeténél (ENSZ). Az emberi jogi nevelés világprogramja, amelyet az ENSZ Közgyűlése 2004. december 10-én jóváhagyott, ambiciózus célokat fogalmazott meg, tagállami szinten az első lépésben az általános és a középfokú iskolákban folyó emberi jogi nevelés megerősítése és fejlesztése érdekében. Az Európa Tanács Európában egy hivatalos megállapodás keretében segíti az Egyesült Nemzeteket az emberi jogi nevelés világprogramjának végrehajtásában.

9. E fejleményekre válaszul, amikor az Európa Tanács Közoktatási Irányítóbizottsága (CDED) elfogadta a tanácsnak a projekt harmadik szakaszára szóló (2006–2009), a demokratikus állampolgárságra neveléssel és emberi jogi neveléssel összefüggő tevékenységekre vonatkozó programját, elrendelték egy tanulmány elkészítését „a demokratikus állampolgárságra nevelés és emberi jogi nevelés referenciakeretének megvalósíthatóságáról (megfelelő hagyományos mechanizmusok)”. A tanulmányra szóló megbízás szerint a tanulmánynak meg kellett vizsgálnia, hogy szükség van-e egy európai politikai keretdokumentumra ezen a területen; áttekintést kellett nyújtania az Európa Tanácson és más nemzetközi szervezeteken belül rendelkezésre álló keretdokumentumokról és mechanizmusokról, feltárva a hiányosságokat és a hibákat; tájékoztatást kellett adnia arról a többletértékről, amelyet egy lehetséges keretdokumentum képviselhet; és információkat kellett szolgáltatnia a dokumentum hatályáról és formai, illetve tartalmi lehetőségeiről.

10. A megvalósíthatósági tanulmány elkészítésével megbíztak egy szakértőt, akinek munkáját egy több ország oktatási szakembereiből és ifjúsági szervezeteinek képviselőiből álló, nem hivatalos szakértői csoport segítette. A tanulmányt a szakértő 2007 áprilisában nyújtotta be.

11. A tanulmányban a „politikai keretdokumentum” kifejezés egy olyan (kötelező vagy nem kötelező érvényű) nemzetközi okiratot jelentett, amelyet a tagállamoknak címeznek, és amely a demokratikus állampolgárságra nevelés és emberi jogi nevelés területén követendő,

---

¹ „Fehér könyv a kultúrák közötti párbeszédéről: Egyenlőként együtt élni méltóságban” című dokumentum, amelyet az Európa Tanács 47 tagállamának külügyminiszterei indítottak útjára 118. miniszteri ülésükön (Strasbourg, 2008. május 6–7.).

kölcsönös megegyezéssel meghatározott normákat és politikákat tartalmaz. A tanulmány áttekintette az Európa Tanács által a demokratikus állampolgárságra nevelés területén végzett munka kezdeteit, amely a szervezetnek az emberi jogok, a demokrácia és a jogállamiság előmozdításaként megfogalmazott alapvető célkitűzésében gyökerezik. A tanulmány megállapította, hogy az Európa Tanács állandó gyakorlata a tagállamok közös érdeklődésére számot tartó és közös fellépései hatálya alá tartozó területeken (emberi jogok, nemzeti kisebbségek, szociálpolitika, terrorizmus elleni küzdelem stb.), hogy különböző formában politikai keretdokumentumokat készít, amelyek tagállami szinten meghatározzák a cselekvés központi tárgyát és ösztönzést biztosítanak ahhoz, továbbá módot adnak a jó gyakorlatok terjesztésére és a színvonal emelésére Európában. A tanulmány a jelenlegi okiratokat is felülvizsgálta, és meghatározta a hibákat és hiányosságokat, valamint egy új okirat esetleges többletértékét. Megvizsgálta a kötelező vagy nem kötelező érvényű új okirat lehetséges formáit, hatályának lehetőségeit, és hogy mi lehet annak tartalma.

12. Következtetéseiben a tanulmány azt ajánlotta, hogy helyénvaló lenne egy olyan elvi döntést hozni, amelynek értelmében az erre a területre vonatkozó új politikai keretdokumentum formáját és tartalmát vitára bocsátják.

13. 2007 és 2008 folyamán a tanulmányt először a demokratikus állampolgárságra neveléssel és emberi jogi neveléssel foglalkozó ad hoc tanácsadó csoportnak, majd az Európa Tanács több más szervének mutatták be, amelyek átgondolták és véleményezték a tanulmányt: az Emberi Jogi Irányítóbizottság (CDDH), az Ifjúsági Vegyes Tanács (JCY), a Felsőoktatási Irányítóbizottság (CDESR), a Közoktatási Irányítóbizottság Elnöksége (CDED) és végül 2008 márciusában a CDED plenáris ülése. A konzultációra felkért szervek mindegyike írásbeli véleményt terjesztett a CDED, az oktatásért elsődlegesen felelős szerv elé. A tagállamok demokratikus állampolgárságra neveléssel és emberi jogi neveléssel foglalkozó koordinátoraival is konzultáltak, amelyek álláspontjukról tájékoztatták a CDED-t.

14. E vizsgálódási időszak során körvonalazódtak bizonyos nézetbeli tendenciák. A politikai és jogi háttérről, az aktuális helyzetről és a meglévő politikai keretdokumentum hibáiról és hiányosságairól a tanulmányban készült elemzést általános egyetértés övezte. Hasonló volt a helyzet azzal a megállapítással, miszerint az új dokumentum jelentős többletértéket jelenthet. A dokumentum tartalma tekintetében nagy

egyetértés mutatkozott annak hatályát és azt illetően, hogy szükség van a kulcsfogalmak világos meghatározására, és szükség lenne a célkitűzéseket, az elveket és a politikákat meghatározó szakaszokra, amelyek pontos tartalma később érdemi megvitatásra szorul. Nem övezte ekkora egyetértés a külső nyomon követési mechanizmusra vonatkozó javaslatot, amely megkövetelné az államoktól, hogy rendszeres jelentést nyújtsanak be az új dokumentum végrehajtásáról, amelyet az Európa Tanács egy szakértői bizottsága – amely észrevételeket és ajánlásokat fogalmazna meg – vizsgálna meg. Néhányan úgy vélték, hogy ez jelentős előnyökkel járna, mások szerint viszont felesleges terheket jelentene. Ami a dokumentum formáját illeti, megoszlottak a vélemények, néhányan a kötelező érvényű, míg mások a nem kötelező érvényű változatot részesítették előnyben.

15. 2008. március 10-i plenáris ülésén a CDED mint a tanulmánya megbízást adó szerv figyelembe véve a többi szerv által előterjesztett észrevételeket üdvözölte azokat, és úgy határozott, hogy „folytatja a vitát a politikai keretdokumentumról egy két – egy kötelező és egy nem kötelező érvényű – változathoz álló dokumentumtervezet elkészítésével, valamint a demokratikus állampolgárságra neveléssel és emberi jogi neveléssel foglalkozó ad hoc tanácsadó csoportban a politikai döntéshozókat érintő kulcsfontosságú kérdésekre vonatkozó dokumentummal kapcsolatosan folyó munka figyelembevételével”. A két tervezet kellő időben történő benyújtását kérte, hogy 2009. márciusi ülésén megvitatassa azokat.

16. A szerkesztői csoport háromszor ülésezett, 2009. júniusban, szeptemberben és novemberben. Az első ülésen véleményt cseréltek a jogi formáról és a két tervezet általános formájáról és tartalmáról, és úgy döntöttek, hogy felkéri a megvalósíthatósági tanulmány szerzőjét, hogy készítse el a két szöveg első változatát. A második ülésen első alkalommal mérlegelték a két lehetséges tervezetet és számos észrevételt tettek. Ezeket figyelembe vették a harmadik ülés elé terjesztett átdolgozott tervezetekben, amely a szövegeket tovább módosította, és szinte minden tartalmi kérdésben kompromisszumra jutott. A CDED Elnökségének csak néhány változatról kellett döntést hoznia decemberi ülésén. Az elnökség meghozta döntését, és a tervezeteket a CDED plenáris üléséhez történő benyújtásuk céljából jóváhagyta.

17. A CDED 2009. márciusi plenáris ülésén a két szövegtervezetet bemutatták a tagoknak. Alapvetően majdnem azonosak voltak, tekintve, hogy a teljesítendő elvárások és a megvalósítandó célok megegyeztek.

Különbség a forma és a joghatás tekintetében volt, mivel az egyik egy kötelező erejű, a kötelezettség nyelvezetét alkalmazó keretegyezmény, míg a másik egy nem kötelező erejű charta volt, amely a nyelvezet megengedőbb formáit használja (angolul inkább a „should” a „shall” helyett). Az egyetlen érdemi tartalmi különbség a nyomon követésre vonatkozó szakaszban található, ahol az egyezménytervezet előírja az államok általi jelentéstétel mechanizmusát és a külső, noha enyhe felügyeletet, míg a chartatervezet az államok által végzett önellenőrzésen alapul.

18. Az ezt követő vitában az államok felszólaló képviselői egyetértettek abban, hogy az új dokumentumot el kell fogadni, és a túlnyomó többség a nem kötelező erejű chartát részesítette előnyben. A bizottság ennek megfelelően 2009. március 20-án határozatot hozott, amelyet hivatalosan feljegyeztek:

A bizottság:

- elégedetten vette tudomásul a politikai keretdokumentumot elkészítő szerkesztői csoport munkájának eredményeit;
- megvizsgálta a csoport által előterjesztett két javaslatot, és a demokratikus állampolgárságra nevelés és emberi jogi nevelés chartáját részesítette előnyben;
- hangsúlyozta egy ilyen charta hasznosságát a demokratikus állampolgárságra nevelés és emberi jogi nevelés tagállamokban alkalmazott politikai és gyakorlati fenntartható fejlesztésének biztosításában;
- ütemtervet készített a chartának a CDED 2010. évi plenáris ülése előtti véglegesítésére...”

19. Az ütemterv első szakaszában minden küldöttséget felkértek arra, hogy egy adott határidőn belül nyújtsanak be javaslatot a charta akkori szövegének módosítására. Ezeket egy a CDED jelenlegi és korábbi elnökeiből álló kis csoport vizsgálta meg, akiket a megvalósíthatósági tanulmány szerzője segített, továbbá e csoport nyitva állt minden olyan küldöttség előtt, amely módosításokat javasolt és részt kívánt venni a megfogalmazás folyamatában. Ez a csoport 2009 júniusában ülésezett, és minden javasolt módosítást figyelembe vett, amelyek közül néhányat elfogadott, másokat pedig elutasított. Néhány esetben jelentősebb átdolgozást hajtott végre, kiindulási pontként valamelyik javasolt módosítást véve alapul, vagy saját kezdeményezésű változtatásokat végzett.

20. A CDED Elnöksége 2009. szeptember 9-én és 10-én ülésezett, és júniusi ülésén az Európa Tanács Jogi Tanácsadó Részlegének 2009. szeptember 4-i tanácsa fényében módosítottként tekintette a szöveget. E tanács lényege az volt, hogy az Európa Tanács gyakorlatának való megfeleléshez a chartát a Miniszteri Bizottság ajánlása keretében kell elfogadni. Az elnökség az átdolgozott tervezetet és a jogi tanácsot is a CDED 2009. december 10–11-én megtartott rendkívüli ülése elé terjesztette. Tudomásul vette a magyarító feljegyzés első tervezetét is, és továbbította azt a plenáris ülés felé. A CDED tagjait felkérték arra, hogy fűzzenek észrevételeket a szövegekhez és tegyenek javaslatot azok módosítására.

21. A CDED decemberi ülésén megvizsgálta a charta szövegének módosítására tett javaslatokat. A módosítást a számára nyújtott jogi tanácsnak megfelelő formában jóváhagyta, amelynek értelmében a charta a Miniszteri Bizottság ajánlásának melléklete, míg a charta preambuluma az ajánlás preambuluma lett. Megállapították, hogy ez a formátum nem hagy kétséget a charta nem kötelező jellege felől, mivel egy ajánlás sem kötelező erejű. Megállapodás született a charta szövegének néhány egyéb módosításáról. A CDED megvitatta a magyarító feljegyzés módosítására tett javaslatokat, és kérte egy átdolgozott tervezet elkészítését.

22. A bizottság 2010. február 24–26-i ülésén megvizsgálta a tagállamokhoz intézett, a demokratikus állampolgárságra nevelésről és emberi jogi nevelésről szóló miniszteri bizottsági ajánlás tervezetének és magyarító feljegyzésének végleges változatát. A bizottság úgy határozott, hogy jóváhagyja az ajánlástervezetet és elfogadása céljából továbbítja azt a Miniszteri Bizottság felé. A bizottság tudomásul vette az ajánlástervezet magyarító feljegyzését, és úgy határozott, hogy tájékoztatás céljából továbbítja azt a Miniszteri Bizottság felé.

II. Megjegyzések az ajánlás és a charta rendelkezéseihez

Ajánlás: preambulum és formális rendelkezések

23. Az ajánlás a formális nyitórendelkezésekkel kezdődik, és az 1. bekezdésben² ismerteti azt a hatáskört, amelynek keretében a charta elfogadásra kerül – a hatáskört, amelynek keretében korábban már több alkalommal fogadtak el chartákat, különösen a sport területén. Ezt

---

² A preambulumbekkezdések a szövegben valójában nincsenek megszámozva, de a magyarító feljegyzésben a könnyebb hivatkozás érdekében folyamatos számozással szerepelnek (azaz az 1. az első preambulumbekkezdés, 2. a második és így tovább).

követően a preambulumbekzdés hátralévő része a szokásos módon felsorolja, hogy a tagállamokat milyen szempontok vezették a charta elfogadásához, és az olvasónak bemutatja ezek eredetét és céljait. Ennek formája, az „emlékeztetve”, „tekintettel” stb. szavakkal kezdődő bekezdések sora a szerződés jogállású dokumentumokban is megtalálható, de nem feltétlenül jelez ilyen jogállást: a Miniszteri Bizottság ajánlásaiban is ez a szokásosan alkalmazott forma, noha ezek az ajánlások soha nem kötelező erejűek.

24. A 2. és 3. preambulumbekzdés felidéri, hogy az Európa Tanács fő küldetése az emberi jogok, a demokrácia és a jogállamiság támogatása, és meggyőződése, hogy az oktatás központi szerepet játszik e cél előmozdításában. 1997 óta ez szolgál alapul a demokratikus állampolgárságra nevelés/emberi jogi nevelés egész projektjéhez, a chartához, amelyben a tagállamok kifejezik a projekt iránti elkötelezettségüket, valamint a tagállamok által elérni kívánt célokhoz.

25. A 4. és 5. preambulumbekzdés visszatekint az oktatáshoz való jogok kezdeteire, az Emberi Jogok Európai Egyezményében és az Egyesült Nemzetek jogi aktaiban egyaránt, amelyek előírják például, hogy az iskolai nevelésnek „az emberi jogok és alapvető szabadságok iránti tisztelet megerősítésére kell irányulnia” és „minden személyt képessé kell tennie arra, hogy hasznos szerepet töltsön be a szabad társadalomban” (a gazdasági, szociális és kulturális jogok nemzetközi egyezségokmánya, 1996., 13. cikk (1) bekezdése), valamint az 1993. évi bécsi nyilatkozatra, amely hangsúlyozta annak fontosságát, hogy az emberi jogok témáját beépítsék az oktatási programokba, és az államokat erre szólította fel.

26. A 7–10. preambulumbekzdés felidéri a miniszterek fontosabb politikai nyilatkozatait és az Európa Tanács testületeinek ajánlásait, amelyek fontos állomásokat jelentettek a charta elfogadása felé vezető úton. A charta legfontosabb előfutára sok tekintetben a Miniszteri Bizottság fentiekben már említett (2002)12. sz. ajánlása volt a demokratikus társadalomismeret oktatásáról, amely hasonló indokokat és hasonló célokat tartalmazott.

27. A 11. preambulumbekzdés globális kontextusba helyezi a chartát, amikor hangot ad annak az óhajnak, hogy a charta járuljon hozzá az emberi jogi nevelés világprogramjának céljai eléréséhez, amely célok nagyon hasonlóak, mivel az Európa Tanács az ENSZ regionális partnere a program európai részében.

28. A 12. preambulumbekzdés visszatekint az állampolgárságra nevelés 2005-ben tartott európai évére, a demokratikus állampolgárságra nevelés/emberi jogi nevelés projektjének egyik meghatározó eseményére, és kiemeli a charta egyik fő célját, nevezetesen hogy az európai év folyamán látott, sok tagállam oktatáspolitikájában kialakult jó gyakorlatra építve törvénybe kell foglalni ezt a gyakorlatot, és lehetővé kell tenni a terjesztését Európa-szerte.

29. A 13. preambulumbekzdés elismeri az oktatás egy olyan vonását, amely a charta egészét áthatja, de a 4. bekezdés kifejezetten ki is mondja, hogy ez olyan terület, ahol a tagállami rendszerek nagymértékben különböznek egymástól, és ezeket a különbségeket minden esetben tiszteletben kell tartani. A különbségek lehetnek alkotmányosak, de az oktatás szervezésében is megjelenhetnek. Ennek megfelelően a chartában meghatározott politikákat és gyakorlatokat az egyes államoknak mindig az említett alkotmányos és strukturális rendszerek kellő figyelembevételével kell alkalmazniuk.

30. A 14. preambulumbekzdés elismeri, hogy a nem kormányzati szervezetek és ifjúsági szervezetek meghatározó szerepet töltenek be az oktatás e területén. Ráadásul a nem formális oktatást egyre inkább az ilyen szervezetek végzik, ugyanakkor a formális oktatásban szintén nagy a szerepük, és sok állam támaszkodik is rájuk e feladat ellátásában. A preambulumnak ez a bekezdése a 10. bekezdéssel együtt elismeri a közreműködésük fontosságát, valamint azt, hogy támogatásra van szükségük.

31. Ezután következnek az ajánlás formális záró rendelkezései, amelyek inkább rendelkező, semmint bevezető jellegűek, és ennek megfelelően jelentő módon vannak. A bizottság ajánlja, hogy a tagállamok kormányai hajtsanak végre a mellékelt chartán alapuló intézkedéseket, és gondoskodjanak a charta széles körű terjesztéséről az oktatásért és ifjúsági ügyekért felelős hatóságaik körében. Az ajánlás végül utasítja a főtítkárt, hogy továbbítsa az ajánlást az Európai Kulturális Egyezmény azon részes államai kormányainak, amelyek nem tagjai az Európa Tanácsnak, valamint a nemzetközi szervezeteknek. Ez tükrözi a demokratikus állampolgárságra nevelést és az emberi jogi nevelést célzó mozgalom tágabb nemzetközi jellegét, egyben jelzi azt az óhajt, hogy az új chartának Európa határain belül és kívül egyaránt hatása legyen.

A charta

Cím

32. A charta kifejezés a nemzetközi gyakorlatban kötelező jogi aktusokra – leghíresebb példája az Egyesült Nemzetek Alapokmánya (Charter of the United Nations) – és nem kötelező jogi aktusokra egyaránt használatos; utóbbira példa az Európai Unió Alapjogi Chartája (az eredeti, 2000-ben elfogadott formájában: a 2005-ös Lisszaboni Szerződés keretében a legtöbb uniós tagállam beleegyezett abba, hogy a charta rájuk nézve kötelezővé váljon, de néhány tagállam esetében megmaradt nem kötelező erejűnek). Az Európa Tanács gyakorlatában már maga a kifejezés sem egyértelmű: az Európai Szociális Charta (1961, módosítva 1996-ban) kötelező, viszont az európai charta a fiatalok helyi és regionális közéletben való részvételéről (2003) nem kötelező erejű. A charta címet és formát azért választották, hogy jelezze az Európa Tanács által korábban e téren elfogadottakhoz képest „fajsúlyosabb” dokumentumra való törekvést, ami erősebb elkötelezettségre utal. Mindazonáltal eredetileg arról is megállapodás született, hogy a kétségek kizárására az „egyezménynek nem minősülő charta” alcímet is fel kell tüntetni, mivel a tagállamoknak egyértelműen az volt a szándéka, hogy a nemzetközi közjog értelmében az Európa Tanács chartája a demokratikus állampolgárságra nevelésről és emberi jogi nevelésről ne legyen kötelező. Miután azonban eldőlt, hogy a chartát ajánlás formájában fogják elfogadni, az alcím feleslegessé vált, hiszen az ajánlások és a hozzájuk csatolt szövegek jellegüknél fogva nem kötelezőek. Ennek megfelelően úgy állapodtak meg, hogy a cím után az „Elfogadták a Miniszteri Bizottság CM/Rec(2010)7. számú ajánlásának keretében” mondat következzen. Amennyiben a chartát rendszerint az elfogadó ajánlás szövege nélkül fogják megjelentetni – ami valószínű –, ebből a kitételből világosan látszani fog a nem kötelező jellege.

1. szakasz – Általános rendelkezések

1. Hatály

33. Ez a rendelkezés a charta tárgyi hatályáról szól. A chartához vezető egyeztetések és tárgyalások során a korábbi jogi aktusokban észlelt hiányosságok egyike az volt, hogy az aktusok közül sok jellemzően csak a demokratikus állampolgárságra neveléssel vagy csak az emberi jogi neveléssel foglalkozott. Tudatos döntés született arról, hogy a kettőt együtt kell kezelni, mint különálló, de szorosan összetartozó témákat. Úgy találták, hogy ez az átfogó jelleg az egyik olyan aspektus, ahol az új jogi aktus értékesebbnek fog bizonyulni. Eztán felmerült az a kérdés, hogy hogyan kellene kezelni a sok kapcsolódó, de különböző területet,

amelyek közül négyről tesznek említést a szövegben. Az „interkulturális nevelés” célja a demokrácia védelme és az emberi jogok előmozdítása azáltal, hogy fejleszti a multikulturális társadalmakban a kölcsönös megértéshez és tisztelethez szükséges ismereteket, kompetenciákat, készségeket és szemléletmódokat. Az „egyenlőségre nevelés” és a „békére nevelés” kifejezések nem szorulnak magyarázatra. A „fenntartható fejlődésre nevelés” az UNESCO főigazgatójának 2005-ös jelentése szerint „része a felelős állampolgárságra való felkészítésnek, elkötelezetten a fenntartható világ eszményei iránt, egy igazságos, méltányos és békés világ iránt, ahol az egyének törődnek a környezettel, hogy hozzájáruljanak a nemzedékek közötti igazságossághoz”. A fenntartható fejlődésre nevelés ENSZ-évtizedének (2005–2014) célja, hogy ösztönözze az ilyen nevelést és beépítését a formális, nem formális és informális oktatási tantervekbe és programokba. A fenntartható fejlődésre nevelés nyilvánvaló hasonlóságokat mutat a demokratikus állampolgárságra neveléssel/emberi jogi neveléssel, de gyökerei az ENSZ-en belüli környezetvédelmi mozgalomhoz kapcsolódnak, és központi témája is a környezet. Ehhez hasonlóan a megemlített témáknak is mindig van egy konkrét központi eleme, amely nagyrészt beletartozik a demokratikus állampolgárságra nevelés/emberi jogi nevelés átfogó fogalmába, de jellemzően kifejezetten a témakör egy bizonyos területére összpontosít. Az a döntés született, hogy a charta a kapcsolódó témákkal ne foglalkozzon kifejezetten, és ezekre csak akkor vonatkozzon, ha átfedésbe vagy kölcsönhatásba kerülnek a demokratikus állampolgárságra neveléssel/emberi jogi neveléssel.

2. Fogalommeghatározások

34. Bár a projekt első szakasza nagyrészt a definíciókkal, fogalmakkal és hasonlókkal foglalkozott, a meglévő politikai keretdokumentumokban még mindig nem állt rendelkezésre világos meghatározás az olyan kulcsfontosságú fogalmakra, mint a „demokratikus állampolgárságra nevelés” és az „emberi jogi nevelés”. Amennyiben ezeket egyáltalán meghatározták, a jelentés helyett jellemzően hosszú magyarázatokat adtak arra vonatkozóan, hogy a kifejezés mit foglal magában, azaz valódi definíció helyett inkább leírások szerepeltek. Az új dokumentum megfogalmazásáról szóló megbeszéléseken teljes egyetértés uralkodott a tekintetben, hogy világos, tömör fogalom meghatározásokra van szükség, hogy az új dokumentumot értelmezni és végrehajtani kívánó politikai döntéshozók és mások tisztában legyenek a legfontosabb kifejezések jelentésével.

35. Az a) és b) albekezdésben szereplő két legfontosabb meghatározás meglévő definíciókra épült: a demokratikus állampolgárságra nevelés esetében az európai évhez használt definícióra, az emberi jogi nevelés esetében pedig az ENSZ Emberi Jogi Főbiztossága által használt definícióra. A további mérlegelés során azonban ezeket egyrészt kibővítették, másrészt finomították, hogy egészen a „képesse tegyék őket” kifejezésig megegyezzenek, utána pedig az eltérő szempontoknak megfelelően a demokratikus társadalomban való részvételhez szükséges készségekkel, illetve az emberi jogok teljes körű előmozdításával és védelmével foglalkozzanak. Mindkét meghatározásban hangsúlyt kapott, hogy az ilyen nevelés eredménye nem pusztán ismeretanyag, hanem képesség, amely megfelelő cselekvéshez vezet.

36. A c), d) és e) albekezdésben olvasható definíciók a KOMPASZ-ból, az Európa Tanács által 2002-ben kiadott, a fiatalok emberi jogi képzéséhez készült kézikönyvből származnak. A megfogalmazás szakaszában ezeket a definíciókat kibővítették, illetve finomították. Megállapodtak például arról, hogy a formális oktatás egyik meghatározó tulajdonsága, hogy valamilyen bizonyítványhoz vezet, ezért a definíciót ennek megfelelően kiegészítették. A nem formális oktatás az informális tanuláshoz képest gyakrabban eredményez valamilyen bizonyítványt, de az a megállapodás született, hogy ezt a meglehetősen bonyolult kitételel nem szükséges kihangsúlyozni a szövegben.

3. A demokratikus állampolgárságra nevelés és az emberi jogi nevelés közötti kapcsolat

37. A demokratikus állampolgárságra nevelés és az emberi jogi nevelés közötti fontos összefüggést a charta szövegét megfogalmazók tudomása szerint korábban még senki nem határozta meg. Az 1997-ben kezdődött gördülő programmal foglalkozó Európa tanácsi dokumentumok többségében, amennyiben mindkét kifejezés előfordul, ezeket rendszerint egyszerűen egy /-jellel kapcsolják össze (demokratikus állampolgárságra nevelés/emberi jogi nevelés), ami a kapcsolatról természetesen semmi közelebbit nem árul el. Ugyanezt a megvalósíthatósági tanulmányra adott megbízásról is el lehetett mondani, aminek nyomán a tanulmányban jelezték, hogy a kérdést a továbbiakban már nem lehet megkerülni, és az új jogi aktusban mindenképpen foglalkozni kell vele. A két kifejezés között van némi átfedés, mert az állampolgárság szempontjából fontos jogok – például a választási jog, a véleménynyilvánítás szabadsága és a gyülekezési szabadsága – klasszikus emberi jogok, amelyek az emberi jogi neveléshez

ugyanúgy hozzátartoznak, mint a demokratikus állampolgárságra neveléshez. Mindazonáltal meg lehet húzni egy határvonalat, és a 3. bekezdés szövege ezt próbálja világossá tenni. Mint itt szerepel, a különbség inkább a hangsúlyban és terjedelemben, semmint a célokban és gyakorlatokban keresendő.

4. Alkotmányos struktúrák és a tagállamok prioritásai

38. Ez a rendelkező bekezdés a 13. preambulumbekendéssel kapcsolatban a fentiekben már tárgyalt szempontokat emeli ki. A megfogalmazás és a tárgyalások során mindvégig elismerték, hogy a tagállamoknak tág mérlegelési jogkört kell kapniuk a tekintetben, hogy milyen eszközöket használnak a charta rendelkezéseinek alkalmazására, mivel alkotmányos struktúráik és oktatási rendszereik nagyon különbözők – sőt, az oktatásban nagyobbak a különbségek, mint az európai együttműködés legtöbb más területén. Egyes oktatási rendszerek például nagyon erősen központosítottak, a tagállam szintjén meghatározott tantervekkel és módszerekkel, míg máshol éppen a decentralizáltság a jellemző, és a helyi önkormányzatok, illetve az egyes iskolák a célkitűzések általános keretén belül jelentős autonómiát élveznek. A szövetségi államokban az oktatásügyi kérdésekért a szövetséget alkotó államok kormányai felelnek. Ezért van szükség az a) albekezdésre. A b) albekezdés elismeri, hogy a különböző tagállamok a demokratikus állampolgárságra nevelésről és emberi jogi nevelésről szóló jogszabályukat és gyakorlatukat tekintve nagyon eltérő fejlődési szakaszokban járnak, amint az a program, és különösen az európai év folyamán világossá vált. Néhány államban ezek a tárgyak évek óta a tantervek és a gyakorlat részét képezik, míg máshol csak most kezdtek foglalkozni velük. Ennek megfelelően mások a prioritásaik és igényeik, ezért előfordulhat, hogy a chartából is eltérő részekre helyezik a hangsúlyt, és más sorrendben foglalkoznak azokkal.

II. szakasz – Célkitűzések és elvek

5. Célkitűzések és elvek

39. A charta szerkezete ettől a ponttól kezdve úgy alakul, hogy az 5. bekezdés általánosságban megállapítja a követendő célkitűzések és elvek sorát, az érdemi rendelkezések pedig – azaz a 6–16. bekezdés – ezek közül sokat részletesen is kibont. Az 5. bekezdés rendelkezéseinek átfogó, általános jellege azonban továbbra is fontos, mivel a későbbiekben nem mindegyik pont kerül elő, ugyanakkor ezek is áthatják

a tagállamok által a demokratikus állampolgárságra nevelés/emberi jogi nevelés terén végzett tevékenységek egészét.

40.A nyitó mondatban fontos a „mentén” szó: a célkitűzések és elvek útmutatást adnak, ami nem jelenti azt, hogy kötelező programot írnak elő a politikákhoz, jogszabályokhoz és a gyakorlathoz, ugyanakkor nem is pusztán háttérszemponthoz képeznek. A charta megfogalmazói más, szigorúbb („jogszabályokat stb. a következő célkitűzésekre és elvekre kell alapozniuk”) és enyhébb („... összeállításában figyelembe kell venniük a következő célkitűzéseket és elveket”) lehetőségeket is mérlegeltek, de végül szándékosan a jelenlegi formát választották.

a. Ez a célkitűzés felidézti az 1993. évi bécsi nyilatkozatot a tekintetben, hogy a demokratikus állampolgárságra nevelés és emberi jogi nevelés lehetőségét mindenkinek biztosítani kell, valamint az Emberi Jogok Európai Egyezményét (1. cikk) annyiban, hogy ezt az állam területén mindenkire kiterjeszti, nemcsak az állampolgárokra.

b. Az Európa Tanács programjainak állandó témája, hogy a nevelés, különösen az állampolgárság és az emberi jogok terén, egy egész életen át tartó folyamat. A folyamatban részt vevők felsorolása szándékosan hosszú és nem kizárólagos (ezért kezdődik a „köztük”-kel), és beleértendő az intézmények és nem kormányzati szervezetek stb. összes típusa.

c. Ez az elv arra emlékeztet, hogy a tanulás minden formája értékes ebben a folyamatban, bár a tagállamok érthetően több erőforrást fognak fordítani arra a formára, amelyet a leginkább képesek befolyásolni és finanszírozni, azaz a formális oktatásra.

d. A nem kormányzati szervezetek és ifjúsági szervezetek nélkülözhetetlen közreműködését a 14. preambulumbekkezdéssel kapcsolatban a fentiekben már hangsúlyoztuk. A „támogatás” szó általánosságban értendő: nincs szó pénzügyi vagy bármilyen egyéb támogatásra való jogosultságról, de ez az elv elismeri, hogy a nem kormányzati szervezeteknek és ifjúsági szervezeteknek szükségük van a támogatásra, akár az államtól, akár más forrásból. Az ifjúsági szervezetek kifejezett megemlézése a diákszervezeteket is magában foglalja, mivel ezek ugyancsak fontos partnerek az emberi jogi nevelésben.

e. Értelmetlen lenne, ha az oktatási intézmények egyrészt a demokratikus elvek és az emberi jogok tiszteletben tartására nevelnének, ugyanakkor viszont saját működésüket tekintve

antidemokratikusak lennének. Az Európa Tanács programja következetesen hangsúlyozza az iskolák és más oktatási intézmények demokratikus kormányzásának szükségességét. Ezzel az elvvel a 8. rendelkező bekezdés foglalkozik részletesebben.

f. A sokszínűség tiszteletben tartása szintén az Európa Tanács alapelveinek egyike (lásd például a „Mindenkinek más, mindenkinek egyenlő” ifjúsági kampányokat), és a demokratikus állampolgárságra nevelés/emberi jogi nevelés egyik fő célja és haszna a megértés erősítése és a konfliktusok elkerülése. A megértés és a tisztelet növelésével kapcsolatban a különböző vallások és etnikai csoportok szerepelnek példaként, de ugyanez az elv érvényes más olyan csoportokra is, amelyek között félreértés vagy konfliktus támadhat.

g. A demokratikus állampolgárságra nevelés és az emberi jogi nevelés definíciójához hasonlóan ebben az elvben is a cselekvésen van a hangsúly, nem csupán az ismeretek és készségek elsajátításán.

h. Ez az elv a képzés minden szakaszára vonatkozik, a szakma gyakorlása előtti alapképzésre és a továbbképzésre egyaránt, amint ezt a 9. rendelkező bekezdés egyértelműen kimondja. Ez különösen a nem kormányzati és az ifjúsági szektor szempontjából fontos, mivel az önkéntesek és tanulássegítők képzésére gyakran nagyon korlátozott, ideiglenes lehetőségek vannak, és az adományozók támogatásától függenek.

i. Az érintettek ilyen széles körében nem könnyű megvalósítani a partnerséget és az együttműködést, különösen azért, mert az érdekek olykor bizonyára ellentétesek lesznek, ráadásul versengeniük kell a korlátozott erőforrásokért. Mindazonáltal az érdekelték együttműködése olyan előnyökkel járhat, amelyek az állam részéről minden erőfeszítést megérnek.

j. Tekintve, hogy maga a charta az Európa Tanács 47 tagállama közötti nemzetközi együttműködés eredménye – az oktatás területén pedig az Európai Kulturális Egyezményben részes államok közötti együttműködésé –, jogi és politikai támasza az együttműködésben rejlik, így a jövőben is elvárható az ilyen együttműködés folytatásának céljára és elvére helyezett hangsúly. Eredendő hasznán túlmenően az ilyen együttműködés és a bevált gyakorlatok megosztása komoly gyakorlati előnyökkel is járhat, például a párhuzamos munkavégzés elkerülése, a szinergia ösztönzése és a költségcsökkentés terén.

III. szakasz – Politikák

41.A charta 6–16. bekezdése tartalmazza a fő rendelkező részt. Ezek a bekezdések határozzák meg az egyes területekre vonatkozó politikákat, hogy a gyakorlatban érvényesítsék az 5. bekezdésben felsorolt célkitűzéseket és elveket. A politikák megfogalmazása általános, így a tagállamoknak jelentős mérlegelési jogkört hagynak a végrehajtásuk terén, és természetesen a 4. bekezdés itt is érvényes (lásd a fenti 38. bekezdést).

6. Általános formális oktatás és formális szakképzés

42.Mint a fentiekben megjegyeztük, az Európa Tanács e téren tett erőfeszítéseinek ez volt a központi témája, nem az oktatás más formáinak kirekesztése érdekében, hanem mert jellemzően jelentős előnyöket hoz, olyan terület lévén, ahol az államoknak nagyobb a befolyása és az eredményessége. A rendelkezés jó példája a 4. bekezdésben foglalt rendelkezés alkalmazásának, mivel néhány tagállamban az alkotmány és a berendezkedés megengedi a központi kormánynak, hogy közvetlenül vezessen be változásokat a tantervben, míg más államokban a központi kormány csak kérheti vagy ösztönözheti az erre hatáskörrel rendelkező egyéb hatóságokat. A szövetségi államokban a szövetségi kormánynak szinte egyáltalán nincs semmilyen felelőssége arra nézve, hogy az oktatásban bármit is bevezessen vagy indítványozzon. Néhány állam viszont már régen megtette ezt a lépést, számukra tehát mások lesznek a prioritások, míg másoknak éppen ez áll majd az első helyen. A charta szabad kezét ad a különféle módszerek alkalmazásában és a különböző döntések meghozatalában. A különbségek másik területe a formális oktatás megszervezése az általános és a szakképzési irányban. A szöveg olyan megfogalmazásra törekszik, amelyet minden állam a saját rendszeréhez igazodva tud alkalmazni.

43.A megfogalmazók mérlegelték a nemzetközi oktatási nem kormányzati szervezetek javaslatát, hogy a szövegben a demokratikus állampolgárságra nevelés és emberi jogi nevelés „kompetenciáit” építsék be az oktatás különböző szintjeibe ahelyett, hogy az említett tárgyakat vennék fel a tantervbe. A „kompetenciák” kifejezést a szakirodalomban és a gyakorlatban egyre gyakrabban használják a készségek, ismeretek és szemléletmódok egy csoportjának megnevezésére. A diák céljai helyett itt inkább az eredményeken van a hangsúly, elismerve, hogy az

eredmények összetettek lehetnek. A chartát megfogalmazó csoport érzekelte a modern terminológia használatának vonzerejét, de arra megállapításra jutott, hogy ez még nem kellőképpen bejártott és közérthető, szemben a „tanterv”-vel, amely mindenki számára érthető. Mindazonáltal a rendelkezés célja – a fenti 2. bekezdésben szereplő fogalom meghatározásokkal együttvéve – kétségtől az, hogy az oktatás ne csak az ismeretek átadását jelentse, hanem a készségek fejlesztését és a szemléletmód befolyásolását is, az aktív társadalmi részvétel és az emberi jogok védelmének ösztönzése érdekében.

44.A második mondat hangsúlyozza, hogy a demokratikus állampolgárságra nevelés és emberi jogi nevelés tantervbe foglalása nem egyszerű feladat: a tantervet folyamatosan felül kell vizsgálni, hogy megmaradjon az érvényessége és a tanítási módszerek hatékonysága. Ez mindegyik államra igaz, függetlenül attól, hogy ezek a tárgyak mióta szerepelnek a tantervükben.

7. Felsőoktatás

45.A felsőoktatási intézmények helyzetének különbségét az alacsonyabb szintekhez képest a bevezető igék tükrözik: „elő kell segíteniük” a nevelés biztosítását, nem pedig „fel kell venniük” a tantervbe. Ez is jelzi, hogy a felsőoktatási intézmények az államok többségében – ha nem mindegyikben – általában véve önállóságot élveznek a tanterv kialakításában. Ugyanez mondható el a tudományos szabadságra való hivatkozásról is, amely a Közoktatási Irányítóbizottság aggályainak központi témája volt, amikor 2007-ben mérlegelte az új politikai keretdokumentumra irányuló javaslatot. A „felsőoktatási intézmények” kifejezés természetesen magában foglalja az egyetemeket, de nem korlátozódik azokra.

8. Demokratikus kormányzás

46.A bekezdés első mondata hangsúlyozza a demokratikus kormányzás kettős hasznát az oktatási intézményekben: mivel ez egy hatékony irányítási módszer, így egyrészt önmagában is hasznos és előnyös, másrészt pedig a diákoknak is lehetőséget ad arra, hogy a demokráciát és az emberi jogok tiszteletben tartását átültessék a gyakorlatba. A második mondat kitér arra, hogy „megfelelő eszközökkel” kell ösztönözni a felsorolt érdekelt felek részvételét az ilyen kormányzásban, amibe beletartozhatnak az útmutató körlevelek és a képzés. Ugyancsak idetartozhatnak a diákok értelmes, fenntartható részvételére kialakított struktúrák az oktatás minden szintjén, ami széles körben elismert, mint a

demokratikus állampolgárság gyakorlásának rendkívül hatékony módszere.

47.A kormányzás (governance) fogalma az angolban (a chartáról szóló tárgyalások nyelvén) összetett fogalom, ezért más nyelvekre sokszor nehéz egyetlen szóval lefordítani. A pusztá vezetésen és a döntéshozatali folyamatokon túlmutatva arra is kiterjed, hogy ezek a folyamatok és döntések hogyan viszonyulnak az elfogadott értékekhez és preferenciákhoz. Egy definíció szerint: „azok a folyamatok és intézmények, amelyek révén a vállalt értékek és preferenciák kollektív tettekké alakulnak, amelyek fokozzák egy csoport és egyéni tagsága biztonságát, jólétét és erkölcsi fejlődését”.

A bővebb magyarázat érdekében alapos felvilágosítással szolgál az Európa Tanács 2005-ben tartott „Kormányzás a felsőoktatásban” című konferenciájáról szóló jelentés, ahol komoly viták folytak a kifejezésről, jelentéséről, illetve fordításáról és gyakorlati alkalmazásáról. Bár a konferencia elsősorban a felsőoktatásról szólt, és a többi intézmény kormányzása ettől némiképp eltér, az alapelvek közül sok általánosan érvényes.

9. Képzés

48. A demokratikus állampolgárságra nevelés/emberi jogi nevelés terén a tanárok és mások – az oktatási rendszerbe tartozó és azon kívüli személyek, pl. ifjúsági vezetők – részére biztosított képzés nélkül az ilyen nevelés hatástalan lenne és mindenekfelett értelmetlen. Maga a tantárgy nagyon különbözik a hagyományos tantárgyaktól. Azoknak, akik tanítani fogják, előbb maguknak is tanulniuk kell. A tanításának legjobb módszerei is eltérnek a megszokottól, így ezeket is el kell sajátítani. Ez a rendelkezés hangsúlyozza a képzés fontosságát, nemcsak a tanárok, hanem a tanárképzésben dolgozók számára is.

10. A nem kormányzati szervezetek, az ifjúsági szervezetek és az egyéb érdekelt felek szerepe

49. A nem kormányzati szervezeteknek és az ifjúsági szervezeteknek a demokratikus állampolgárságra nevelésben és emberi jogi nevelésben betöltött szerepe fontosságát már a 14. preambulumbekkezdés és az 5. bekezdés d) albekezdése is hangsúlyozta. Nem pusztán arról van szó, hogy az oktatásban a tényleges munka jelentős részét ezek a szervezetek végzik, mivel a kutatásban, a kormányok felé folytatott lobbizásban és a

közfigyelem felhívásában egyaránt aktívan részt vesznek. Ráadásul nagyon gyakran egyedül ezek a szervezetek biztosítják azt a teret, ahol a diákok – gyermekek és fiatalok egyaránt – gyakorolhatják az emberi jogokat és a demokráciát. El kell ismerni a munkájukat és annak értékét, és ennek a rendelkezésnek ez a fő célja. Az első két mondat azzal foglalkozik, hogy az államoknak kötelessége támogatni és értékelni ezt a szerepet. Az 5. bekezdés d) albekezdéséhez hasonlóan itt sincs szó semmilyen konkrét támogatási formára vonatkozó kötelezettségről, a biztosított támogatás pedig az államok erőforrásainak és prioritásainak megfelelően változik. Az utolsó mondat általános megfogalmazásban arról szól, hogy más szereplőket, nevezetesen a médiát és a nyilvánosságot is be kell vonni a demokratikus állampolgárságra nevelés és emberi jogi nevelés elősegítése és népszerűsítése érdekében. A megfogalmazás szándékosan általános, hogy az államoknak lehetővé tegye a saját helyzetükhöz igazodó megvalósítást. Ebbe beletartozhat például újságcikkek megjelentetése, televíziós reklámkampányok, internetes honlapok, együttműködés a szülő-tanár szövetségekkel, szakszervezetekkel, vallási csoportokkal stb.

11.Értékelési szempontok

50. Az oktatás-nevelés összes többi formájához hasonlóan itt is szükség van a hatékonyság értékeléséhez alkalmazott szempontokra. Az ilyen szempontok kialakítása nem könnyű feladat, de voltak már nemzetközi próbálkozások a szempontok és mutatók kidolgozására. Végül soron mindig az egyes államoknak kell elfogadniuk a saját szempontjaikat, de ehhez komoly segítséget kaphatnak a nemzetközi együttműködésből, amelynek keretében megoszthatják tapasztalataikat és közös szempontokat alakíthatnak ki, különösen az Európa Tanácson belül, az európai államok regionális csoportjaiban, illetve a koordinátori hálózatok révén (lásd az alábbi 12., 14., 15. és 16. bekezdést). A második mondat hangsúlyozza a diákoktól származó visszajelzések fontos szerepét a szempontok kidolgozásában.

12.Kutatás

51. A kutatás szorosan kapcsolódik az értékeléshez. Mint az első mondatból világosan kiderül, a kutatást nem a kormányoknak kell végezniük; sőt, a tapasztalatok azt mutatják, hogy az oktatás területén a munka nagy részét a nem kormányzati szervezetek végzik – nemzetközi és tagállami szinten egyaránt –, valamint más, a kormánytól független, de egyes projektekhez olykor kormányzati támogatásban részesülő szereplők. A kutatásoknak sok célja és kedvezményezettje van. A fő

céljuk, hogy értékelést adjanak az aktuális helyzetről, és összehasonlítható információkkal segítsék a demokratikus állampolgárságra nevelésben/emberi jogi nevelésben részt vevőket a teljesítményük mérésében, illetve hatékonyságuk és eredményességük fokozásában, ezáltal csökkentsék a terméketlen erőfeszítéseket, és lefaragják a költségeket. A második mondat hosszú, de nem teljes körű („többek között”) felsorolásban mutatja be a lehetséges kutatási területek példáit. A kutatási eredmények más tagállamokkal való megosztásáról szóló utolsó mondat kapcsolódik a 15–16. bekezdés együttműködésről szóló rendelkezéseikhez.

13.A társadalmi kohézió előmozdítását, a sokszínűség megbecsülését és a különbségek és konfliktusok kezelését szolgáló készségek

52. Ez a rendelkezés az 5. bekezdés f) albekezdésében szereplő elvet bontja ki, így az arra vonatkozó megjegyzések itt is érvényesek. A demokratikus állampolgárságra nevelés/emberi jogi nevelés, mint tantárgy szűk értelmezésén túllépve szorgalmazza a demokratikus állampolgárságra nevelés/emberi jogi nevelés elveinek alkalmazását az oktatás minden más területén is. Lényege, hogy a diákok megtanuljanak együtt élni egy sokszínű társadalomban, tiszteletben tartásuk a különbségeket és elsajátítsák az erőszakmentes konfliktusrendezést. Mint a demokratikus állampolgárságra nevelés/emberi jogi nevelés definícióiból kitűnik, ez nem pusztán, sőt, nem is elsősorban a tudásról szól, sokkal inkább a készségek elsajátításáról és a szemléletmód megváltoztatásáról. A szöveg külön megemlíti a megkülönböztetés és az erőszak valamennyi formája elleni küzdelmet, különös tekintettel a megkülönböztetés és az erőszak iskolákban megjelenő ártalmas formáira, a megfélemlítésre és a zaklatásra, függetlenül attól, hogy fizikai, pszichológiai vagy – egyre gyakrabban – internetes zaklatásról („cyber-bullying”) van-e szó.

IV. szakasz – Értékelés és együttműködés

14. Értékelés és felülvizsgálat

53. A chartát megfogalmazó csoport úgy döntött, hogy az egyes tagállamok által elvégzendő önértékelés rendszerét választja, figyelemmel arra, hogy a legtöbb tagállam különféle okokból, többek között az ezzel járó költségek miatt nem pártolta a külső értékelési rendszer gondolatát. Az értékelésnek rendszeresnek és alaposnak kell

lennie, és nyomon követésnek kell kísérnie. Ez a rendelkezés kapcsolódik az értékelési szempontokról szóló 11. bekezdéshez, a kutatásról szóló 12. bekezdéshez és az együttműködésről szóló 15. bekezdéshez. A második mondat kifejezetten megemlíti, hogy a tagállamoknak lehetőségük van együttműködni más tagállamokkal az értékelési folyamatban, a harmadik mondat pedig jelzi, hogy az Európa Tanácstól is kérhetnek segítséget. Mindkettő nagyon hasznos lenne, de teljes mértékben önkéntes.

15. Együttműködés a nyomon követési tevékenységek területén

54. Ez a rendelkezés az 1997 óta eltelt időszakban az Európa Tanács tagállamai között e kérdésben tapasztalt együttműködés kitérő hagyományaira kíván építeni, és ezt szeretné továbbvinni a charta nyomon követésére. Az albekezdések közül három, az a), c) és d) elsősorban maguknak a kormányoknak szól, míg a b) és e) albekezdés azt mutatja be, hogy a kormányok hogyan segíthetik elő és támogathatják az emberek és szervezetek közötti együttműködést a területükön. Az évek folyamán a tagállamok demokratikus állampolgárságra neveléssel és emberi jogi neveléssel foglalkozó koordinátorai, valamint a nem kormányzati szervezetek és ifjúsági szervezetek egész Európára kiterjedő hálózata már sok mindent elért, a cél pedig e kapcsolatok és az általuk életre hívott szinergiák ösztönzése. A közös fellépéssel a kormányok ugyancsak elkerülhetik a felesleges párhuzamos munkavégzést, így a szűkös erőforrásait hatékonyabban használhatják fel.

55. A „törvénybe iktatás” kifejezés a c) albekezdésben azt jelenti, hogy a jó gyakorlatok eseteit egyfajta szélesebb körben alkalmazandó normává kell alakítani, amely lehet szabályozói jellegű, de nagyobb valószínűséggel iránymutatások vagy ajánlások formájában jelenik meg. Természeténél fogva az ilyen törvénybe iktatott normákat elsősorban az egyes tagállamok fogadják el a joghatóságukon belüli alkalmazásra, de közösen elfogadott, több tagállam által alkalmazandó iránymutatások vagy szabályok is előfordulhatnak. Valójában már maga a charta is a jó gyakorlat törvénybe iktatását példázza.

16. Nemzetközi együttműködés

56. Ez a rendelkezés az együttműködés hatáskörének kibővítésével olyan más nemzetközi szervezeteket is bevon, amelyek partnerként jelen vannak az Európa Tanács demokratikus állampolgárságra nevelés és emberi jogi nevelés területén végzett munkájában, mindenekelőtt az Egyesült Nemzetek Szervezetét, az Európai Uniót és az Európai

Biztonsági és Együttműködési Szervezetet. A négy szervezet a titkárságok szintjén szoros kapcsolatokat ápol, és a témakörben több jelentős eseményt is közösen szerveztek meg, ez a rendelkezés viszont a tagállamok között, sőt, a tagállamokon belül is szorosabb kapcsolatokra szeretne ösztönözni, mivel gyakran előfordul, hogy az egyik nemzetközi szervezetnél ezzel a témával foglalkozó köztisztviselők nem tudnak az ugyanebben a témakörben másik szervezetnél folyó munkáról. A rendelkezés célja a chartából származó előnyök és az ennek eredményeképpen elfogadott politikák és gyakorlatok szélesebb körű terjesztése, Európában és határain kívül egyaránt. Ez a rendelkezés természetesen semmilyen módon nem gátolja meg, hogy azok a tagállamok, amelyek más nemzetközi szervezeteknek is tagjai, tapasztalataikat és jó gyakorlataikat közvetlenül megosszák az említett szervezetekkel.

Az Európa Tanács kiadványainak forgalmazói
Agents de vente des publications du Conseil de l'Europe

BELGIUM

La Librairie Européenne –
The European Bookshop
Rue de l'Orme, 1
BE-1040 BRUXELLES
Tel.: +32 (0)2 231 04 35
Fax: +32 (0)2 735 08 60
E-mail: order@libeurop.be
http://www.libeurop.be

Jean De Lannoy/DL Services
Avenue du Roi 202 Koningslaan
BE-1190 BRUXELLES
Tel.: +32 (0)2 538 43 08
Fax: +32 (0)2 538 08 41
E-mail: jean.de.lannoy@dl-servi.com
http://www.jean-de-lannoy.be

BOSZNIA-HERCEGOVINAI KÖZTÁRSASÁG

Robert's Plus d.o.o.
Marka Maruliga 2/V
BA-71000, SARAJEVO
Tel.: + 387 33 640 818
Fax: + 387 33 640 818
E-mail: robertsplus@bih.net.ba

CSEH KÖZTÁRSASÁG

Suweco CZ, s.r.o.
Klecakova 347
CZ-180 21 PRAHA 9
Tel.: +420 2 424 59 204
Fax: +420 2 848 21 646
E-mail: import@suweco.cz
http://www.suweco.cz

DÁNIA

GAD
Vimmelskaftet 32
DK-1161 KØBENHAVN K
Tel.: +45 77 66 00 00
Fax: +45 77 66 00 01
E-mail: gad@gad.dk
http://www.gad.dk

EGYESÜLT ÁLLAMOK és KANADA

Manhattan Publishing Co
2036 Albany Post Road
USA-10520 CROTON ON HUDSON, NY
Tel.: +1 914 271 5194
Fax: +1 914 271 5886
E-mail: coe@manhattanpublishing.coe
http://www.manhattanpublishing.com

EGYESÜLT KIRÁLYSÁG

The Stationery Office Ltd
PO Box 29
GB-NORWICH NR3 1GN
Tel.: +44 (0)870 600 5522
Fax: +44 (0)870 600 5533
E-mail: book.enquiries@tso.co.uk
http://www.tso.co.uk

FINNORSZÁG

Akateeminen Kirjakauppa
PO Box 128
Keskuskatu 1 FI-00100 HELSINKI
Tel.: +358 (0)9 121 4430
Fax: +358 (0)9 121 4242
E-mail: akatilaus@akateeminen.com
http://www.akateeminen.com

FRANCIAORSZÁG

La Documentation française
(diffusion/distribution France entière)
124, rue Henri Barbusse
FR-93308 AUBERVILLIERS CEDEX
Tel.: +33 (0)1 40 15 70 00
Fax: +33 (0)1 40 15 68 00
E-mail: commande@ladocumentationfrancaise.fr
http://www.ladocumentationfrancaise.fr

Librairie Kléber
1 rue des Francs Bourgeois
FR-67000 STRASBOURG
Tel.: +33 (0)3 88 15 78 88
Fax: +33 (0)3 88 15 78 80
E-mail: librairie-kleber@coe.int
http://www.librairie-kleber.com

GÖRÖGORSZÁG

Librairie Kauffmann s.a. Stadiou 28
GR-105 64 ATHINAI
Tel.: +30 210 32 55 321
Fax: +30 210 32 30 320
E-mail: ord@otenet.gr
http://www.kauffmann.gr

HOLLANDIA

Roodveldt Import BV
Nieuwe Hemweg 50
NL-1013 CX AMSTERDAM
Tel.: + 31 20 622 8035
Fax: + 31 20 625 5493
Website: www.publidis.org
Email: orders@publidis.org

HORVÁTORSZÁG

Robert's Plus d.o.o.
Marasovigeva 67 HR-21000, SPLIT
Tel.: + 385 21 315 800, 801, 802, 803
Fax: + 385 21 315 804
E-mail: robertsplus@robertsplus.hr

KANADA

Renouf Publishing Co. Ltd.
1-5369 Canotek Road
CA-OTTAWA, Ontario K1J 9J3
Tel.: +1 613 745 2665
Fax: +1 613 745 7660 Toll-Free
Tel.: (866) 767-6766
E-mail: order.dept@renoufbooks.com
http://www.renoufbooks.com

LENGYELORSZÁG

Ars Polona JSC
25 Obtroncow Street
PL-03-933 WARSZAWA
Tel.: +48 (0)22 509 86 00
Fax: +48 (0)22 509 86 10
E-mail: arspolona@arspolona.com.pl
http://www.arspolona.com.pl

MAGYARORSZÁG

Euro Info Service Pannónia u. 58.
PF. 1039
HU-1136 BUDAPEST
Tel.: +36 1 329 2170
Fax: +36 1 349 2053
E-mail: euroinfo@euroinfo.hu
http://www.euroinfo.hu

MEXIKÓ

Mundi-Prensa Mexico, S.A. De C.V.
Rio Panuco, 141 Delegation Cuauhtemoc
MX-06500 MEXICO, D.F.
Tel.: +52 (01)55 55 33 56 58
Fax: +52 (01)55 55 14 67 99
E-mail: mundiprensa@mundiprensa.com.mx
http://www.mundiprensa.com.mx

NÉMETORSZÁG

AUSZTRIA

UNO Verlag GmbH August-Bebel-Allee 6
DE-53175 BONN
Tel.: +49 (0)228 94 90 20
Fax: +49 (0)228 94 90 222
E-mail: bestellung@uno-verlag.de
http://www.uno-verlag.de

NORVÉGIO

Akademika
Postboks 84 Blindern
NO-0314 OSLO
Tel.: +47 2 218 8100
Fax: +47 2 218 8103
E-mail: support@akademika.no
http://www.akademika.no

OLASZORSZÁG

Licosa SpA
Via Duca di Calabria, 1/1
IT-50125 FIRENZE
Tel.: +39 0556 483215
Fax: +39 0556 41257
E-mail: licosa@licosa.com
http://www.licosa.com

OROSZ FÖDERÁCIÓ

Ves Mir
17b, Butlerova.ul.
RU-117342 MOSCOW
Tel.: +7 495 739 0971
Fax: +7 495 739 0971
E-mail: orders@vesmirbooks.ru
http://www.vesmirbooks.ru

PORTUGÁLIA

Livraria Portugal
(Dias & Andrade, Lda.)
Rua do Carmo, 70
PT-1200-094 LISBOA
Tel.: +351 21 347 42 82 / 85
Fax: +351 21 347 02 64
E-mail: info@livrariaportugal.pt
http://www.livrariaportugal.pt

SPANYOLORSZÁG

Mundi-Prensa Libros, s.a. Castello, 37
ES-28001 MADRID
Tel.: +34 914 36 37 00
Fax: +34 915 75 39 98
E-mail: libreria@mundiprensa.es
http://www.mundiprensa.com

SVÁJC

Planetis Sarl
16 chemin des Pins
CH-1273 ARZIER
Tel.: +41 22 366 51 77
Fax: +41 22 366 51 78
E-mail: info@planetis.ch

Council of Europe Publishing/Editions du Conseil de l'Europe
FR-67075 STRASBOURG Cedex

Tel.: +33 (0)3 88 41 25 81 - Fax: +33 (0)3 88 41 39 10 - E-mail: publishing@coe.int - Website: http://book.coe.int

Az oktatásnak meghatározó szerepe van az Európa Tanács alapértékeinek – a demokrácia, az emberi jogok és a jogállamiság – támogatásában, valamint az emberi jogi jogsértések megelőzésében. Általánosabban nézve az oktatásról egyre többen gondolják úgy, hogy védelmet nyújt az erőszak, a rasszizmus, a szélsőségeség, az idegengyűlölet, a megkülönböztetés és az intolerancia fokozódása ellen. Ezt az erősödő felismerést tükrözi az Európa Tanács chartája a demokratikus állampolgárságra nevelésről és emberi jogi nevelésről, amelyet a szervezet 47 tagállama a CM/Rec(2010)7. számú ajánlással fogadott el. A charta kidolgozása hosszú évek és széles körű egyeztetések eredménye, alkalmazása nem kötelező. A charta fontos hivatkozási pontként fog szolgálni mindazok számára, akik állampolgárságra neveléssel és emberi jogi neveléssel foglalkoznak. A tagállamokban remélhetőleg a cselekvés egyfajta gyújtópontjának és katalizátorának bizonyul majd, egyben hozzájárul a jó gyakorlatok terjesztéséhez és a színvonal emeléséhez szerte Európában és határain túl.

EURÓPA CONSEIL DE
TANÁCS L'EUROPE

www.coe.int

Az Európa Tanácsnak 47 tagállama van, ezzel gyakorlatilag az egész európai kontinenst lefedi. Arra törekszik, hogy az Emberi Jogok Európai Egyezménye és az egyének védelméről szóló más mértékadó szövegek alapján közös demokratikus és jogi elveket dolgozzon ki. Az Európa Tanács a II. világháború következményeként, 1949-ben történt megalakulása óta mindig a megbékélést jelképezte.

ISBN 978-92-871-6898-6

€8/US\$16

<http://book.coe.int>
Council of Europe Publishing